

Nói đến quyền mà không nói đến bổn phận là ích kỷ và phản đạo đức

Xã hội nào cũng được xây dựng trên hai trụ cột chính: quyền và bổn phận. Tuy nhiên, sự phân phối giữa hai yếu tố này hầu như chưa bao giờ thực sự quân bình và hợp lý. Lúc nào chúng cũng rơi vào trạng thái tranh chấp. Chính những sự tranh chấp này đã vẽ nên tấm bản đồ và cũng là lịch sử của các nation chính trị trên thế giới.

Nói một cách tóm tắt, đạo đức mà bổn phận của các chế độ chuyên chế là giành quyền về phía giới thống trị và để hết phần bổn phận xuống cho những người bị trị. Ví dụ, ngày xưa, vua chúa, nhất là vua, hầu như nắm trong tay mọi thứ quyền. Quyền được coi tài sản của cá nhân là tài sản của mình. Quyền được hưởng thọ, kể cả hưởng thọ một cách tự nhiên, bổn phận phải tuân theo luân lý được chính họ truy vấn dấy. Quyền được ra lệnh, dù là những mệnh lệnh của kẻ ngu dốt. Quyền sinh sát đời và mọi người. Không ai dám đòi hỏi bổn phận gì từ vua cả. Bổn phận được xem là chuyện của dân chúng. Bổn phận phải đóng thuế, phải phục dịch và phải vâng lời. Vâng lời trong mọi trường hợp, kể cả lúc nhà vua, trong một cơn say rượu nào đó, ra lệnh mình...thực chất là: “Quân sự thần tử, thần tử thần trung”.

Chế độ dân chủ, ngược lại, nhìn nhận mọi thứ vào quyền. Không phải quyền của những người cai trị mà là của những người bị trị. Không phải người tự nhiên mà các chế độ dân chủ đều ưu tiên trên thế giới hầu như ra đời cùng lúc với các bản tuyên ngôn về nhân quyền, trong đó, những quyền được xem là căn bản nhất là: quyền sống một cách tự do và bình đẳng. Những quyền căn bản này cũng là những quyền tối thiểu: chúng thuộc về con người từ khi là công dân, do đó, chúng có tính chất phổ quát và bất khả xâm phạm. Chúng được áp dụng cho mọi người bất kể màu da, tôn giáo, đức tin và phái tính. Chúng trở thành nền tảng của mọi thứ quyền khác và cũng là nền tảng để xây dựng một chế độ thực sự dân chủ. Ngày càng các thể quyền này càng được cụ thể hóa và thiết chế hóa, bao gồm nhiều lĩnh vực khác nhau, từ chính trị đến kinh tế, văn hóa và xã hội. Nhìn vào các thể quyền này, để hiểu bổn phận và để thấy nhất là phần lớn chúng đều gắn liền với ý niệm tự do: tự do phát biểu, tự do tư tưởng, tự do hội họp, tự do tín ngưỡng, tự do đi lại, tự do công việc, tự do làm ăn buôn bán, v.v...

Dĩ nhiên, quyền đi liền với bổn phận. Các bổn phận thường được nhắc nhất là bổn phận đối với đất nước, với xã hội, với gia đình, bao gồm các bổn phận nuôi dạy con cái và thành niên (điều này thay đổi theo từng quốc gia). Bao trùm lên tất cả là bổn phận tuân thủ luật pháp: Có thu nhập thì phải đóng thuế; đi ra đường (kể cả đi bộ!) thì phải giữ đúng luật đi đường; đến ngã

Đầu u cần chú ý là, ở Tây phương, hai khái niệm quyên và bản phận trong có quan hệ mật thiết với nhau. Không có quyên nào lại không gắn liền với một bản phận nhất định. Ví dụ: quyên từ do từ từ p. ở Tây phương, ai cũng có thể là bà con, anh em, bản bè với nhà mình ăn nhậu, hát hò thoải mái suốt đêm suốt sáng. Nhưng cần phải xin phép công an khu vực như ở Việt Nam ngày trước. Tuy nhiên, ở đây, người ta phải có bản phận với người khác: sau 10 giờ thì mọi âm thanh đều phải đi u chừng nào cho... và đừng nghe để không làm phiền đến giấc ngủ của hàng xóm. Ở đây, người ta có thể gọi là công sát. Ngay cả việc biếu tình cũng vậy. Muốn chừng ai thì cần việc xu hướng đến người biếu tình. Từ đó. Nhưng mọi người lại có bản phận không gây trở ngại cho việc giao thông của người khác. Để hòa giải giữa hai thể quyên này (quyên biếu tình và quyên giao thông), công sát thường đòi hỏi những người từ chức biếu tình phải đăng ký trước là vì thế. Để họ có thể tái phân trí các hướng giao thông họ vào bộ đồ m trở t và an ninh cho mọi người. Vậy thôi.

Nói đōn bōn phōn mà không nói đōn quyōn là đōc tài. Nói đōn quyōn mà không nói đōn bōn phōn là ích kō vō phōōng diōn đō đōc, vô chính phō vō phōōng diōn chính trō, và thōt ra, vô nghĩa cō vō phōōng diōn luōn lý lōn phōōng diōn thōc tiōn.

Một xã hội lành mạnh là xã hội kết hợp cả quy tắc bên ngoài và xã hội khác biệt khác nhau về văn hóa. Có một số xã hội nhấn mạnh vào khía cạnh bên ngoài (duty-centred society) và có một số xã hội nhấn mạnh vào quy tắc (right-centred society). Phần lớn các quốc gia phát triển như Tây phương hiện nay, đang đi là M, đi là nhúng xã hội nhấn mạnh vào quy tắc. Không phải ai cũng hài lòng với điều đó. Người ta nhận thấy việc quá nhấn mạnh vào quy tắc cũng gây khó khăn về mặt đạo đức: ai cũng có kiến thức và ý thức trách nhiệm về công việc đang bắt đầu nghiêm trọng.

Đó là những chuyển biến trên lý thuyết và thực tiễn Tây phương. Còn ở Việt Nam thì sao?

Thì quy  n v n l  chuy n c a gi i l nh đ o.

Và b n ph n v n l  chuy n c a qu n ch ng.

So với thời vua chúa ngày xưa, trên mặt nhu cầu phòng ng di n, quan h gi a quy n và b n ph n cũng ch ng có thay đ i bao nhiêu. Trên q y t .